

DEMOKRATİK TUTUM VE DEĞERLER AÇISINDAN ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ

Dursun BİNGÖL*

Özet: Bir ülkenin geleceği de halihazırdaki gençliğin inanç, değer ve tutumlarına göre şekillenir. Bu tutum ve değerlerden en önemlisi demokrasi konusunda olanıdır. İşte, bu makalede gençliğin önemli bir kesimini oluşturan üniversite gençliğinin demokratik tutum ve değerleri, Atatürk Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin oldukça gelenekçi bir tutum içinde oldukları, başka düşüncelere karşı hoşgörülü olma dışında demokratik değerler açısından olumlu bir eğilim içerisinde olmadıkları belirlenmiştir. Öte yandan üniversite eğitiminin onların demokrasi açısından gelişmelerine katkıda bulunmadığı bulgulanmıştır.

I. Giriş

Günümüzün önemli konularından biri gençliğin yetiştirilmesi, eğitilmesi ve ülke hedeflerine yönltilmesi sorunudur. Bir ülkede gençliğin sosyo-ekonomik durumu, sorunları, tutum ve davranışları tüm toplumsal meselelerin önemli bir göstergesidir. Ülkede uygulanmakta olan eğitim, sağlık, çalışma ve bunlara benzer politikalar gençlerin davranışlarına etki eder. Bu nedenle gençliği toplumdan tamamen ayrı düşünüp, değerlemek hatalı olur. Öte yandan bir ülkenin geleceği de halihazırdaki gençliğin inanç, değer ve tutumlarına göre şekillenir.

Bu tutum ve değerlerden en önemlisi demokrasi konusunda olanıdır. Eğer bugün, demokratik değerleri benimsemiş bir gençlik yetiştirebilirsek, demokratik sistemi daha sağlam temellere oturtmuş olacağız. Ancak demokratik tutum ve değerlere sahip olmayan bir gençlik söz konusu ise demokrasiyi geliştirmemiz çok zor olacaktır. Bu nedenle gençlerin demokratik davranış biçimlerinin gelişmesinde eğitime ağırlık vermek gerekir.

Yarının yöneticileri, siyasetçileri, iş adamları, aile reisleri, öğretmenleri vb. olacak bugünün gençliğine demokratik bir kişilik kazandırılmasında üniversite eğitiminin büyük bir rolü bulunmaktadır. Diğer yandan üniversite gençliğini çeşitli açılardan tanımak suretiyle yarınlar hakkında tahminlerde bulunup politikalar geliştirebiliriz.

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin demokratik tutum ve değerleri ile diğer bazı konulardaki düşünceleri sosyolojik açıdan incelenmektedir. Ayrıca araştırma, toplumsal, ekonomik ve siyasal koşulların oluşturduğu demokratik tutum ve değerlerin, bireyin topluma katılması sürecinin ilk aşamalarından başlayarak aile yapısının, özellikle anne-babaların yaklaşımlarından, yaşanılan yerin fiziksel özelliklerinden, gelir düzeyinden ve eğitim kurumları tarafından etkilenecek belirleneceği biçiminde kuramsal bir modele dayandırılmıştır.

Araştırmamızda demokratik tutum ve değerlerle ilgili her bir soru bağımlı değişken olarak ele alınırken; cinsiyet, yaşamının önemli bir kısmını geçirdiği yerleşim yeri, coğrafik bölge, baba mesleği ve eğitimi, anne eğitimi, gelir düzeyi, fakülte ve bölüm, sınıf (1. ve son sınıfta olma) bağımsız değişken olarak ele alınmıştır.

Demokratik tutum ve değerler ise yenilikçi-gelenekçi, özgür düşünme ve konuşma, siyasete ilgi, siyasi katılım ve dini tutumlar şeklinde gruplandırılmıştır.

II. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmamızın ana kütesini gençler oluşturmaktadır. Baransel ve arkadaşlarının (1995 s. 48) belirttikleri gibi “gençlik, meslek yaşamına katılma çağı olarak kabul edilir. Bir başka tanımla gençlik, belirli ve sınırlı bir yaş dilimi içinde duygu, düşünce, davranış ve tutum olarak bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir dönemdir (Köknel, 1982). Araştırmamızda bu dönem içerisinde yer alan üniversite gençliğini ele almaktayız. Üniversite gençliğinin bir parçasını oluşturan Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum merkez kampusunda bulunan 9 fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin demokratik tutum ve değerlerini, siyasete olan ilgilerini, siyasi yapı ve katılım, din ve medyanın rolü konusundaki düşüncelerini belirlemek araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Araştırmanın genel amacı, üniversite öğrencilerinin eğitim düzeyi yüksek olan genç kitleyi temsil ettiği düşüncesiyle, yarımın yönetici, iş adamı, öğretmen, siyasetçi vb. adaylarının yukarıda belirtilen çeşitli konulardaki eğilimleri ve tutumlarını belirlemektir. Bu bağlamda, üniversite eğitiminin öğrencilere demokratik kişilik kazandırıp kazandırmadığı çalışmanın en önemli amacıdır. Diğer yandan çeşitli bağımsız değişkenlerin değer, tutum ve eğilimleri etkileme durumu da amaçlarımızdan birisidir.

Bunlar dışında yaptığımız araştırmadan elde edilen sonuçlar, Atatürk Üniversitesi'nde ve diğer üniversitelerde daha önce yapılmış araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılacaktır.

Bu araştırmanın sonuçları;
Gençleri tanımaya,
Yöneticilere, demokratik değerlerin kazandırılabilmesi için dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında bilgi sağlamaya,
Öğretim üyelerinin muhatapları olan öğrenciler hakkında bilgi sahibi olmalarına, onları tanımalarına ve böylece insan ilişkilerinin geliştirilmesine ve öğrenci-öğretici ilişkilerinde iyi bir anlayışın doğmasına ve gelişmesine katkıda bulunacak,
Potansiyel işgücü olarak gençlerin çalışacağı çevrelerin düzenlenmesine, yöneticilerin yönetim tarzlarını belirlemesine yardımcı olacaktır.

A. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Grubu

Araştırmanın ana kütlesi eğitim düzeyi yüksek olan gençlerdir. Atatürk Üniversitesi'nin Eğitim, Fen-Edebiyat, Ziraat, Tıp, Güzel Sanatlar, Mühendislik, Dış Hekimliği, İktisadi ve İdari Bilimler ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri araştırmanın uygulama alanının oluşturmaktadır. Üniversite kampusu dışındaki fakülteler ile meslek yüksekokulları araştırma kapsamına alınmamıştır.

Bütün öğrencilere ulaşmak, mümkün olmadığından, fakültelerin sahip olduğu öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içindeki oranları dikkate alınmak suretiyle örnek seçimi yapılmıştır. Öte yandan fen, sosyal ve sağlık bilimleri açısından orantılı olarak denek sayısının belirlenmesi de mümkün olduğunca dikkate alınmıştır. Sonuç olarak her fakültenin birinci ve son sınıfından tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen toplam 1135 öğrencinin 714'ünü erkek, 419'unu kız öğrenciler oluşturmaktadır.

Atatürk Üniversitesi'nin yukarıda belirtilen 9 fakültesinde öğrenim gören öğrenci sayısı 1997-1998 Öğretim Yılı itibarıyla 20385'tir. Üniversite bazında ele alınmış ve değerlendirilmiş bulunan 1135 örneklem birimin, yaklaşık % 4 hata seviyesine göre yeterli olduğu ilgili güvenilirlik tablosundan kontrol edilebilir.

B. Ölçüm Yöntemi

Araştırma ile ilgili verilerin toplanmasında 79 sorudan oluşan soru-formundan yararlanılmıştır. İlk onbeş soru bağımsız değişkenleri, geriye kalan 64 soru ise yenilikçi-gelenekçi, özgür düşünce ve konuşma, siyasete karşı ilgi, siyasi katılım, dini eğilimler ve medya konusundaki görüşleri öğrenmeye

yöneliktir. Bu 54 soru, 1'den 5'e kadar derecelendirilmiş Likert Ölçeği üzerinde işaretleme usulüne dayalıdır.

Soru-formları hazırlandıktan sonra, Atatürk Üniversitesi' Rektörlüğünden gerekli izin alınmış ve her fakültede uygulama kapsamına alınacak öğrenci sayısı belirlenmiştir. Müteakiben ders saatlerinde her fakültenin her bölümünün birinci ve son sınıf öğrencilerine (toplam öğrenci sayısına orantılı olarak belirlenen sayıda) önce araştırmanın amacı ve soru-formlarının nasıl doldurulacağı hakkında açıklama yapılmış ve daha sonra deneklerin cevaplamaları bizzat sağlanmıştır. Ayrıca öğrencilere kimliklerini belirtecekleri herhangi bir not veya işaret koymamaları istenmiştir.

III. Bulgular

Bu bölümde öncelikle bağımsız değişkenler olarak kabul ettiğimiz öğrencilerin genel özelliklerine ilişkin bulgular birbiriyle karşılaştırmalı olarak açıklanacaktır. Daha sonra öğrencilerin yukarıda belirtilen boyutlar açısından düşüncelerine ilişkin bulgular bölümler halinde sunulacaktır.

A. Araştırma Kapsamına Giren Öğrencilerin Genel Özellikleri

Diğer alanlarda yapılan araştırmalarda olduğu gibi insanların sosyo-ekonomik özelliklerinin bağımsız değişkenler olarak çeşitli değer ve tutumlarında önemli rol oynadığı bir gerçektir. Hem bu nedenle hem de öğrencileri tanıma amacıyla genel (sosyo-ekonomik) özellikleri aşağıda karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre 1997-1998 Öğretim Yılı'nda araştırma kapsamına alınan öğrencilerden 1135 öğrencinin 421'ü kız, 714'ü erkektir. Oran olarak belirtirsek, deneklerin % 36.98'i kız, % 63.02'si erkektir (Tablo 1).

Tablo 1: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	714	62.9
Kız	421	37.1
T o p l a m	1135	100.0

Diğer yandan, her bir fakültede okuyan öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranı dikkate alınarak araştırma kapsamına alınan öğrencilerin fakülterle göre dağılımı da Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Fakülte ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet Fakülte	Erkek		Kız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
K.K. Eğitim	105	66.5	53	33.5	158	13.9
Fen-Edeb.	258	60.1	171	39.9	429	37.8
Ziraat	93	56.7	71	43.3	164	14.4
Tıp	51	65.4	27	34.6	78	6.9
Güzel San.	19	61.3	12	38.7	31	2.7
Mühendis.	43	63.2	25	36.8	68	6.0
Diş Hek.	17	68.0	8	32.0	25	2.2
İ.İ.B.F.	82	67.2	40	32.8	122	10.7
İlahiyat	46	76.7	14	23.3	60	5.3
Toplam	714	62.9	421	37.1	1135	100.0

Bir başka özellik, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümün girdiği bilim alanına göre dağılımlarıdır. Öğrencilerin % 40’i fen bilimleri, % 51.3’ü sosyal bilimler ve % 8.7’si ise sağlık bilimleri alanında öğrenim görmektedir (Tablo 3)

Tablo 3: Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bilim Alanı Grubuna Göre Dağılımları

Bilim Alanı	Sayı	%
Fen Bilimleri	454	40.0
Sosyal Bilimler	582	51.3
Sağlık Bilimleri	99	8.7
Toplam	1135	100.0

Araştırmamızda amaçlarımızdan birisi, üniversite eğitiminin öğrencilere konumuz açısından kazandırdıklarını belirlemektir. Bu maksatla, anket birinci ve son sınıfta okuyan öğrencilere uygulanmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin % 42.63’ü birinci sınıf ve % 57.37’si ise son sınıf öğrencisidir.

Üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik özelliklerini belirleyebilmek için onların geldikleri toplumsal ortamı değerlemek gerekmektedir. Bu çerçevede öğrencilerin yaşamlarının önemli bir bölümlerini geçirdikleri yerleşim birimi, bölge, anne ve babanın eğitim durumu, meslekleri, gelir düzeyleri gibi değişkenler incelenmiş bulunmaktadır.

Öğrencilerin ailelerinin yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri yerleşim birimlerine göre dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin % 21.2'si köy kökenli, % 29.1'i ilçe ve % 49.5'i ise kent kökenlidir (Tablo 4).

Tablo 4: Öğrencilerin Ailelerinin Yaşamlarının Büyük Bölümünü Geçirdikleri Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Birimi	Sayı	%
Köy	239	21.2
İlçe Merkezi	327	29.1
İl Merkezi	559	49.7
T o p l a m	1125	100.0

1976 yılında Atatürk Üniversitesi'nde yaptığımız araştırma sonucu elde ettiğimiz bulgulara göre; öğrencilerin % 31.1'i köy, % 26'sı ilçe merkezi, % 42'si ise kent kökenlidir (Bingöl, 1976; 265). Karşılaştırma yaptığımızda, 22 yıl sonrasında köy kökenlilerin oranı düşerken, kent kökenlilerin oranı yükselmiştir. Öte yandan İnan ÖZER'in Hacettepe ve Cumhuriyet Üniversiteleri öğrencileri üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre; halen ailesi köyde yaşayanların oranı % 10.3, kasabada yaşayanların oranı % 16.6 olup büyük kentte yaşayanların toplam öğrenciler içerisindeki oranı ise % 37.8, küçük kenttekiler ise % 35.4'tür. Aynı araştırma sonuçlarına göre H.Ü. öğrencilerinin aileleri arasında halen kentte yaşayanların oranının C.Ü. öğrenci ailelerine göre daha yüksektir (Özer, 1996; 179).

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin % 70'inin, Mühendislik Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin % 75'inin, Dış Hekimliği Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin % 60'ının İ. İ. B. Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin % 61.2'sinin aileleri kent (il merkezi) kökenli iken; İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %51.7'sinin aileleri köy kökenlidir.

Atatürk Üniversitesi öğrencileri arasında en yüksek oran Doğu Anadolu Bölgesi'ne mensup öğrencilere aittir (Tablo 5).

1976 yılında yapmış olduğumuz araştırma sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda; Doğu Anadolu Bölgesinden gelenler 1976'da % 24.4 iken şimdi % 34.7'ye yükselmiştir. Karadeniz Bölgesinden gelenlerin oranı ise % 13'den % 20'ye; Akdeniz bölgesinden gelenlerin oranı % 13.3'ten % 15.3'e yükselmiştir. Ege Bölgesinden gelenlerin oranı % 9.3'ten % 6.8'e; Marmara Bölgesinden gelenlerin oranı ise % 9'dan % 5.9'a düşmüştür. Güney Doğu Anadolu Bölgesinden gelenlerin oranı ise değişmemiştir (% 4.4) (Bingol, 1976; 266).

Tablo 5: Öğrencilerin Mensup Oldukları Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	Sayı	%
Akdeniz	173	15.3
Doğu Anadolu	392	34.7
Ege	77	6.8
G. Doğu Anadolu	50	4.4
İç Anadolu	144	12.8
Karadeniz	226	20.0
Marmara	67	5.9
T o p l a m	1129	100.0

Bu durum, Atatürk Üniversitesinin öğrenciler açısından yerleştiğini göstermektedir.

Öğrencilerin %19.9'u Erzurum'da aile yanında; % 49.8'i yurttan ve % 30.2'i ise kiralık evde kaldıklarını açıklamışlardır.

Öğrenciler arasında evli olanların oranı % 6.72, nişanlı olanların oranı ise % 3.45'dir.

Gençlerin tutum ve davranışları üzerinde ebeveynlerin etkisi önemlidir. Bu açıdan öğrencilerin babalarının öğrenim düzeylerini incelediğimizde; öğrencilerin % 41.6'sının babası ilkokul mezunu, % 12.6'sının babası ortaokul, % 14.7'sinin babası lise ve % 18.9'unun babasının öğrenim düzeyi yüksekokuldur (Tablo 6). :

Tablo 5: Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı

Öğrenim Düzeyi	Sayı	%
Okur-Yazar Olmayan	44	3.91
Sadece Okur-Yazar	94	8.36
İlkokul	466	41.46
Orta Okul	142	12.63
Lise	165	14.68
Yüksekokul	213	18.95
T o p l a m	1124	100.00

1976 yılında aynı üniversitede yaptığımız araştırma sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda doğal bir değişimi görmekteyiz. Örneğin babaları sadece okur-yazar olanların oranı % 33.8'den % 8.36'ya düşerken, ilkokul mezunlarının oranı % 33.8'den % 41.46'ya yükselmiştir. Diğer yandan yüksekokul mezunlarının oranı ise % 4.4'ten % 18.95'e çıkmıştır (Bingöl, 1976; 269).

Özer'in Hacettepe ve Cumhuriyet Üniversitelerinde yaptığı araştırma sonuçlarıyla karşılaştırma yaptığımızda; H.Ü. öğrencilerinin babalarının büyük çoğunluğunun öğrenim düzeyinin C.Ü. öğrencilerine göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Özer, 1996; 178). Her iki üniversitenin öğrencilerinin babalarının öğrenim düzeyi Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin babalarının öğrenim düzeylerinden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu etkileyen önemli faktörlerden birisi üniversitenin gelişmişlik düzeyi olabilir. Ancak ülkemize özgü bir faktör de doğu'dan batıya doğru gidildikçe istisnalar dışında öğrenim düzeyinin yükselmesi hususudur.

Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarına göre dağılımını incelediğimizde; öğrencilerin % 24.1'inin annelerinin okur-yazar olmadığı, % 14.07'sinin sadece okur-yazar, % 43.54'ünün ilkokul, % 6.95'i orta okul, % 6.23'ü Lise ve % 5.08'i ise yüksek okul mezunu olduğu belirlenmiştir. 1976 yılında yaptığımız araştırmada aynı üniversitenin öğrencilerin % 52.5'inin annelerinin okur-yazar olmadığı; ilkokul mezunu olanların ise % 21 oranında olduğu saptanmıştı. Bu değişim, kuşkusuz genelde toplumda kadınların eğitim düzeyindeki yükselme doğrultusundadır.

Diğer yandan Atatürk Üniversitesi öğrencilerinden anneleri okuma-yazma bilmeyenlerin % 74.5'i erkek, % 25.5'i kız, ilkokul mezunu olanların % 58'i erkek, % 42'si kız, yüksekokul mezunu olanların % 47.4'ü erkek, % 52.6'sı ise kız öğrencidir.

Serpil Aytaç'ın Uludağ Üniversitesi'nden mezun olan öğrencilerle ilgili araştırması sonuçlarına göre; anneleri okur-yazar olmayan öğrencilerin oranı % 22.2 iken sadece okur-yazar olanların oranı ise % 14.2'dir. İlkokul, ortaokul, lise ve yüksekokul mezunu olanların oranları ise sırasıyla % 43.9, % 7.10, % 6.64 ve % 2.98'dir (Aytaç, 1993, 38).

Gençlerle ilgili bir araştırmada önemli olan başka bir demografik özellik de baba mesleği değişkenidir. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin % 46.13'ünün babasının mesleği memurdur (Tablo 7)

Tablo 7: Öğrencilerin Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	%
Memur	500	46.13
Esnaf	279	25.74
Çiftçi	158	14.58
İşçi	147	13.56
T o p l a m	1084	100.00

Yine 1976 yılında yaptığımız araştırmada babası memur olanların oranı % 20 iken, işçilerin oranı % 13.8 olarak bulgulanmıştır (Bingöl, 1976; 268).

Öğrencilerin ailelerinin gelirlerine göre dağılımı incelendiğinde; çoğunlukla (% 69.68) düşük gelir düzeyine sahip ailelerden geldikleri belirlenmiştir. Yüksek gelir düzeyine sahip olanların oranı ise sadece % 8.36'dır. Bu durumu gözlemlerimiz de kanıtlamaktadır. Özer'in yapmış bulunduğu araştırmada "üst gelir düzeyindeki ailelerin oranı H.Ü. öğrencilerinde daha yüksek, C.Ü. öğrencilerinin ailelerinin % 54'ünün geliri, alt gelir grubu içerisinde yer alırken H.Ü. öğrencilerinin % 69.2 si orta ve daha yukarı gelir grubu içerisinde" yer aldığı belirtilmektedir (Özer, 1996; 179).

Araştırma konumuz açısından önemli bir değişken de öğrencilerin okudukları veya okumayı tercih ettikleri gazetelerin siyasi eğilimine göre dağılımıdır. Bulgulara göre öğrencilerin % 49.9'u liberal-demokrat eğilime sahip gazeteleri tercih etmektedir. (Tablo 8).

Tablo 8: Öğrencilerin Okudukları veya Okumayı Tercih Ettikleri Gazetelere Göre Dağılımı

Gazete Türü	Sayı	%
Sol Eğilimli	82	8.22
Liberal-Demokrat	498	49.90
İslamcı	379	37.98
Milliyetçi	39	3.91
T o p l a m	998	100.00

B. Öğrencilerin Siyasal ve Demokratik Tutum ve Davranışları

Bu bölümde öncelikle öğrencilerin yenilikçi ve geleneksel tutumları üzerinde durulmuştur. Daha sonra öğrencilerin siyasal sisteme ilişkin görüşleri ile demokrasinin ilke ve değerlerine ilişkin tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu açıdan öğrencilerin hoşgörü, uzlaşma, düşünce ve düşünceyi ifade etme özgürlüğü konusundaki eğilimleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bunlar dışında öğrencilerin dinin toplumsal sistemdeki yeri ile medya ve müzik konusundaki düşünceleri saptanmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin belirttiğimiz konulardaki tutumları, aşağıda başlıklar altında öncelikle her bir olgusal nitelikli sorulara verilen cevaplar açısından ayrı ayrı daha sonra ise her bir boyut açısından genel değerlendirme yapılacaktır. Ayrıca, her bir boyutla ilgili genel sonuçlar bağımsız değişkenlerle karşılaştırılacaktır.

1. Öğrencilerin Yenilikçi veya Gelenekçi Olma Durumu

Yenilikçi veya gelenekçi bir tutuma sahip olma gençlerin demokratik değerlere sahip olup olmamalarında önemli bir etkidir. Aynı zamanda yenilikçi tutumlar, sosyo-kültürel değişmeyi ortaya koymaktadır. Değişme ilişkilerin değişmesidir. Bu bağlamda toplumsal değişimde bireylerin yani aktörlerin davranış değişimleri söz konusudur (Kongar, 1972; 45). Eğer birey içinde bulunduğu toplumun sorunlarının çözümlenmesi hususunda eleştirme yeteneği veya bilincine ulaşmışsa ve farklı düşüncelere sahipse toplumsal yapıda değişme başlar. Bu değişim, demokratik bur tutumu da ortaya koyar.

Bu konudaki tutum ölçeği içerisinde yer alan olgusal nitelikli yargılardan birisi “Anne ve babamla sosyal ve siyasal konularda aynı görüşü paylaşıyorum” görüşüydü. Öğrencilerin % 30.1’i bu görüşü tamamen, % 49.2’si kısmen kabul

ettiği bulgulanmıştır. Öğrencilerin % 9.9'unun bu görüşü kısmen, % 6.2'sinin ise tamamen reddettiği sonucuna ulaşılmıştır. Görüldüğü gibi öğrencilerin çoğunluğu anne ve babalarıyla sosyal ve siyasi konularda aynı görüşü paylaşmaktadır. Böyle bir sonuç, gelenekçi bir tutumu ve dolayısıyla değişimden uzak bir görünümü ortaya koymaktadır. 1976'da yaptığımız araştırmada elde ettiğimiz sonuçlara göre; anne ve babalarla bazı konularda farklı görüşte olan öğrencilerin oranı % 64.4, tamamen aynı görüşte olanları oranı ise sadece % 2.4'tür (Bingöl, 1976; 274). Karşılaştırma yaptığımızda, aksine bir değişimi görmekteyiz.

“Babamla sosyal ve siyasi konuları rahatlıkla tartışıyorum” şeklindeki olumlu görüşe gelince; öğrencilerin % 78 gibi bir oranı babalarıyla tartışma yapabildiklerini belirterek demokratik bir eğilimi ortaya koymaktadır.

Bir başka olumsuz yargı ise öğrencilerin anne ve babalarıyla aynı siyasi partiyi desteklemeleri konusundadır. Öğrencilerin % 34.9'u anne ve babalarıyla aynı siyasi partiyi tamamen, % 22.3'ünün kısmen desteklediği belirlenmiştir. Söz konusu görüşü tamamen reddedenlerin oranı ise % 21.2'dir. Bu sonuçlar, ilk yargıyla ilgili sonuçları görece olarak teyit etmektedir.

“Geleneklerime bağlılık beni rahatsız etmez” görüşünü öğrencilerin % 72'si tamamen, % 18'i ise kısmen paylaşmaktadır. Bu durum, öğrencilerin gelenekçi bir eğilime sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin % 69 gibi büyük bir çoğunluğu ailenin reisinin baba olması gerektiğini, % 20'sinin de bu görüşü kısmen kabul ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu ise yukarıdaki sonuçları doğrulamakta, gelenekçi anti demokratik eğilimi sergilemektedir.

“Örf ve adetlerimize uygun olmayan bir kıyafeti giymem” görüşüne öğrencilerin % 47'si tamamen, % 31.7'si kısmen katılmakta, çok düşük bir oranda öğrenci ise bu görüşü benimsemektedir. Bu sonuç, öğrencilerin geleneklerine çok bağlı olduklarını göstermektedir.

Özellikle ülkemizde geleneksel bir davranış “el öpme” davranışdır. Öğrencilerin de yaklaşık % 90'ının “anne ve babaları dışındaki büyüklerin de ellerini öperim” yargısına olumlu tepki göstermeleri gelenekçi bir tutumu ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin % 95'i tarihi değerlere önem verdiğini belirtmiştir.

Bunlar dışında “Toplumda meydana gelen sosyal ve teknolojik yenilikleri kolaylıkla kabullenemem” yargısını öğrencilerin % 8.5'i tamamen, % 26'sı kısmen kabul etmekte; % 20.9'u bu yargıyı kısmen, % 37.4'ü tamamen reddetmektedir. Diğer yandan, belirttiğimiz görüşün bir uzantısı olan “Modaya

uymak isterim” yargısını öğrencilerin % 41.8’i kısmen, % 12.7’si tamamen kabul etmekte; % 19.3’ü tamamen, % 17.7’si kısmen reddetmektedir. Bu yargılar açısından öğrencilerin önemli bir kısmı yenilikçi bir tutum sergilemektedir.

“Avrupa Birliğine girmeyi ülkem açısından yararlı görürüm” görüşü öğrencilerin % 31’i tarafından tamamen, % 27’si tarafından kısmen paylaşılmakta, % 28’i ise bu görüşü tamamen veya kısmen reddetmektedir.

Sonuç olarak 11 yargıdan oluşan gelenekçi-yenilikçi boyutu genel olarak değerlendirdiğimizde ortalama (\bar{X}) 2.427 olarak bulgulanmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin yenilikçi ve gelenekçi uçlar arasında ortada bir konumda olduklarını göstermektedir. Ortada bir konumda bulunmalarına karşın, toplumun bu kesiminde bir değişimin pek fazla gerçekleşmediği kanısındayız. Bu konudaki eğilimleri bağımsız değişkenlerle karşılaştırdığımızda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Bağımsız değişkenlerden birisi cinsiyettir. Cinsiyet, tutum ve davranışlarda bilinen nedenlerle farklılığa neden olmaktadır. Varyans analizi yaparak vardığımız sonuçlara göre cinsiyet değişkeninin öğrencilerin yenilikçi gelenekçi tutumları konusunda etkili olduğu belirlenmiştir. Kız öğrenciler (ortalama: 2.484) erkek öğrencilere ($\bar{X} = 2.369$) göre daha az gelenekçi bir eğilime sahiptirler ($F = 25.82$).

Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte ve bölümlerle söz konusu boyut arasında anlamlı bir ilişki söz konusu değildir. Ancak öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfın etkisi olduğu görülmektedir. Varyans analizi sonucuna göre son sınıf öğrencileri birinci sınıf öğrencilerine göre daha yenilikçi bir tutuma sahip bulunmaktadırlar ($F = 19.91$). Son sınıf ortalama puanları ile birinci sınıf ortalama puanları arasındaki fark istatistiksel olarak bir anlamlılık yaratmaktadır. Ortaya çıkan sonuç, üniversite eğitiminin öğrenciler üzerinde olumlu bir etkide bulunduğunu göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinin ailelerinin yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri veya onların üniversite öncesi yaşadıkları yerleşme birimi ile yenilikçi boyut arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Köy kökenli olan daha fazla gelenekçi ($\bar{X} = 2.306$) bir tutuma sahiplerken; Kent kökenli olanlar daha az gelenekçi bir eğilim ($\bar{X} = 2.480$) göstermektedirler. İlçe’de yaşayanlar ise i-diğer ikisinin ortasında yer almaktadırlar ($\bar{X} = 2.400 - F = 10.06$).

Öğrencilerin mensup oldukları veya üniversite öncesi yaşadıkları coğrafik bölgenin de ele aldığımız boyut üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Marmara ve Ege Bölgesinden gelenlerin yenilikçi bir tutum gösterdikleri; en fazla gelenekçi olan öğrenciler Güneydoğu Anadolu Bölgesine, ikinci sırada ise Doğu Anadolu Bölgesine mensup olanlardır. (F = 2.29).

Öğrencilerin babalarının eğitim durumlarıyla yenilikçi boyut karşılaştırıldığında yüksek öğretim mezunu olanlardan aşağı doğru inildikçe öğrencilerin daha az yenilikçi oldukları saptanmıştır. (F = 4.64).

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu da söz konusu boyut üzerinde etkilidir. Nitekim okur-yazar olmayandan yüksekokul mezununa doğru gidildikçe gelenekçi bir eğilimden yenilikçi bir eğilime doğru ortalamalar yükselmektedir. En düşük ortalama (2.315)'le okur-yazar olmayan, en yüksek ortalama (2.519) ise yüksek okul mezunlarına aittir. (F = 5.46)

Öğrencilerin babalarının mesleği ile yenilikçi-gelenekçi boyut arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Babaları çiftçi olanlar en fazla gelenekçi bir tutum sergilerken; memur olanlar daha az gelenekçi bir tutum sergilemektedirler. (F = 5.79).

Öğrenci ailelerinin gelir düzeyleri yükseldikçe, onlar gelenekçi bir tutumdan yenilikçi bir tutuma geçtikleri saptanmıştır. (F = 8.89).

Öğrencilerin okudukları veya okumayı tercih ettikleri gazetelerin sosyal ve siyasi eğilimi de söz konusu tutum da etkilidir. İslamcı olarak bilinin gazeteleri okuyanların ortalaması 2.270, milliyetçi gazeteleri okuyanların ortalaması 2.291, liberal demokrat gazeteleri okuyanların ortalaması 2.506 iken sol eğilimli gazeteleri okuyan öğrencilerin oranı ise 2.786. En az gelenekçi olanlar sol gazeteleri okuyanlar, en fazla gelenekçi olanlar ise İslamcı gazeteleri okuyan öğrencilerdir. (F = 33.61).

Sonuç olarak; Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin gelenekçi bir tutuma sahip olduklarını ve sosyo-kültürel bir değişimin söz konusu olmadığını söyleyebiliriz. Öğrencilerin bu konudaki eğilimlerine başta cinsiyet olmak üzere sınıf, yerleşim birimi, coğrafik bölge, anne ve babalarının eğitim düzeyi, ailelerinin aylık gelirleri, okudukları gazetelerin eğilimleri gibi bağımsız değişkenler etkili olmaktadır.

2. Demokratik Siyasal Tutum Boyutu

Siyasal kültür, bir siyasal düzenin üzerinde kurulu bulunduğu kurumlar ve ilkeler konusunda toplumu oluşturan bireylerin bilgi, duygu ve tercihlerini

anlatır. Bir ülkede demokratik düzenin başarısı, siyasal kurumlar ve ilkelerden çok toplumun siyasal yönelimlerine, siyasal ve demokratik kültürüne bağlıdır.

Aşağıda her birini ayrı ayrı ele alıp inceleyeceğimiz 13 olgusal nitelikli soruya karşı öğrencilerin verdikleri yanıtlarla, onların demokratik ilkeler açısından daha yetişme dönemlerindeki siyasal tutum ve davranışlarının siyasal düzenle ilgili değer yargılarının, bunları koşullandıran etkenlerin bilinmesi büyük önem taşır. İşte bu açıdan öğrencilerin siyasi düzen ve yapı hakkındaki görüşleri ile siyasete olan yaklaşımları belirlenmeye çalışılacaktır.

Öğrencilerin nasıl bir ortamda yetiştikleri ve ailenin ilgisi onların üzerinde kuşkusuz önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda öğrencilerin babalarının siyasete olan ilgisi kendileri üzerinde etkili olmaktadır. Öğrencilere yönelttiğimiz “babam siyasetle çok ilgilenmektedir” yargısını % 13.5’i tamamen % 26.5’i kısmen kabul ederken; % 30.4’ü tamamen, % 24.1’i kısmen reddetmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin çoğunluğunun babasının siyasetle ilgilenmediğini göstermektedir.

Önemli bir yargı, öğrencilerin taraftarı olduğu partinin iktidarda bulunması koşuluyla tek parti olmasını isteme konusundadır. Öğrencilerin % 33.6’sı söz konusu yargıyı tamamen, % 13’ü kısmen kabul ederek demokratik olmayan bir tutum sergilemektedir. Gençlerin % 34.5’i her ne koşulla olursa olsun tek parti iktidarını kabul etmemektedirler. 1976’da yaptığımız araştırma sonuçlarına göre tek parti iktidarını benimseyenlerin oranı % 28’dir (Bingöl, 1976; 287). Bu oransal farklılık, öğrencilerimizin biraz daha antidemokratik eğilim içerisine girdiklerini göstermektedir. Özer’in H.Ü. ve C.Ü.’de yaptığı araştırmada ise tek parti iktidarını isteyenlerin oranı % 9.8.’dir (Özer, 1996; 183).

“Üniversite gençliğinin siyasetle uğraşmalarını isterim” görüşünü öğrencilerin % 21.1’i tamamen, % 12.3’ü kısmen paylaşmaktadır. Diğer yandan öğrencilerin % 28.2’si kısmen, % 21.1’i tamamen söz konusu yargıyı reddetmektedir. 1976 yılında yaptığımız araştırmada öğrencilerin % 61.8’i üniversite öğrencilerinin siyasetle ilgilenmeleri gerektiğini belirtirken, % 29.3’ü sadece öğrenimleri ile meşgul olmalarını vurgulamıştır (Bingöl, 1976; 291).

Öğrencilere “Desteklediğiniz siyasi partinin liderinin (genel başkanının) 5 yılda bir değişmesini isterim.” görüşü yöneltmiş ve öğrencilerin % 29.7’si bu görüşü tamamen, % 26.8’i kısmen paylaştığını belirtmiştir. % 13.2’si ise bu yargıyı tamamen reddetmiştir. Bu sonuçlar, gençlerin demokratik bir eğilim içerisinde ve değişimden yana olduklarını göstermektedir.

Öğrencilerin % 90’a yakın bir çoğunluğu özellikleri ne olursa olsun, bütün vatandaşların eşit oy hakkına sahip olmalarını desteklemektedir.

“Siyasetçileri saygıya layık insanlardır” yargısını öğrencilerin % 7’si tamamen, % 28.1’i kısmen kabul ederken; % 28.4’ü tamamen, % 18.7’si ise kısmen reddetmektedir. Kararsızların oranı ise % 17.8’dir. 1976 araştırma sonuçlarında öğrencilerin % 96’sı siyasetçilerin saygıya layık insanlar olmadığını belirtmiştir(Bingöl, 1996; 288). Şimdi, % 47 gibi bir oranda öğrencilerin siyasetçileri saygıya layık görmemesine karşın daha olumlu bir tavır söz konusudur.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu bugünkü siyasetçilerimizin ülke meselelerini halledeceğine inanmamaktadır. Bu durum, öğrencilerde siyasetçilere karşı bir güvensizliği göstermektedir.

Demokrasi açısından önemli bir yargı diktatörlük konusundadır. Öğrencilerin % 70’i diktatörlüğün mazur görülemeyeceği görüşüne sahip iken % 20’si ise bazı durumlarda mazur görülebileceğini belirtmiştir. 1976 yılı araştırma sonuçlarında diktatörlüğün hiçbir durumda mazur görülemeyeceğini bildiren öğrencilerin oranı % 32 olarak belirlenmiştir(Bingöl, 1976; 288). Hacettepe ve Cumhuriyet Üniversitelerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre ise; öğrencilerin % 56.6’sı hiçbir durumda diktatörlüğün mazur görülemeyeceği, % 42.9’u bazı durumlarda bir diktatörlüğün mazur görülebileceği düşüncesindedir (Özer, 1996; 185).

“Çok partili sistemi ülke yararına görmüyorum” şeklindeki olumsuz yargıyı öğrencilerin % 20’si tamamen, % 15’i kısmen kabul ederken; % 11’i kısmen, % 45.5’i ise tamamen reddetmektedir. Bu durum, öğrencilerin yarısından fazlasının çok partili sistemi ideal olarak görürken, durum somut yargılara indirgendiğinde durum biraz değişmektedir. Nitekim “mevcut çok partili sistemin ülkemizin temel sorunlarını çözeceğine inanıyorum” yargısını gençlerin % 17.9’u tamamen, % 29.5’i kısmen kabul ederken; bu yargıyı öğrencilerin % 22.3’ü tamamen, % 15.4’ü ise kısmen reddetmektedir. H.Ü. ve C. Üniversitelerinde öğrencilerin genellikle çok partili sistemi ideal bir sistem olarak görmelerine karşın, olay somut bir soruna indirgendiğinde durumun tamamen değiştiği belirtilmektedir. Yine aynı üniversitelerde öğrencilerin % 51’i “mevcut çok partili sistemin ülkemizin temel sorunlarını çözebileceğine inanıyor musunuz?” sorusuna “hayır” yanıtı verirken, % 26.8’i “evet” yanıtını verdiği açıklanmıştır (Özer, 1996; 183).

Diğer yandan “sadece iki parti Türkiye için yeterlidir” görüşünü öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%70’i), benimsemektedir. Benimsemeyenlerin oranı ise % 6.6’dır. Bu sonuçlar, öğrencilerin demokratik bir eğilimle siyasi yapıya baktıklarını göstermektedir. Ancak, gençlerin önemli

bir oranının “tek parti iktidarı”nı benimseme durumu, bu tabloyla çelişmektedir.

Öğrencilerin % 90’ı ailelerinde herkesin istediği partiye oy verdiğini belirterek, demokrat bir ailede çevresinde yetiştikleri sonucuna varabiliriz. Bu durum, aile içerisinde bireylerin birbirlerine baskı yapmadıkları, herkesin özgür iradeleriyle davrandıkları anlamına gelmektedir.

Önemli bir bağımlı değişken de “şimdi bir seçim olsa, istekli olarak bir parti için oy veririm” şeklindedir. Bu yargıya verilen olumlu yanıtlar, onların şu andaki siyasi yapıya ve siyasetçilere karşı olumlu tutumlarını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin % 43.5’i söz konusu görüşü tamamen, % 13.1’i kısmen kabul ederken; % 20.4’ü tamamen, % 5.1’i ise kısmen reddetmektedir.

Ele aldığımız boyutla ilgili genel bir değerlendirme yaptığımızda; 3.377 ortalama ile demokratik ilkeler açısından öğrencilerin siyasi düzene bakışları olumlu bir görüntü vermektedir. On üç yargıdan oluşan bu boyut üzerinde cinsiyet bağımsız değişkeninin etkisi olduğu saptanmıştır. Erkek öğrencilerin ortalaması 3.354 iken, kız öğrencilerin ortalaması 3.415’tir. 4.13’lük F değeriyle saptanan anlamlı farklılık olduğu ve bu çerçevede kız öğrencilerin demokratik ilkeler açısından erkeklere göre siyasi yapıya karşı daha fazla olumlu bir tutuma sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte ile boyutumuz arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Ancak, bölümlerin girdiği bilim alanı etkilidir. Fen bilimleri alanına giren bölümlerde okuyanların ortalaması: 3.324; sosyal bilimlerde ortalama 3.409; ve sağlık bilimlerinde ise ortalama: 3.436’dır. F değeri ise 4.62 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, sağlık bilimlerine giren bölümlerde (Tıp, Diş Hekimliği gibi) okuyanların diğerlerine göre daha olumlu bir demokratik eğilime sahip olduklarını göstermektedir.

Boyutumuz açısından birinci sınıf öğrencileri ile son sınıf öğrencileri arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Bu konuda üniversite eğitiminin bir etkisi olmadığı saptanmıştır.

Sonuç olarak; Atatürk Üniversitesi öğrencileri demokratik ilkeler ve değerler açısından siyasi sisteme bakışları olumlu bir nitelik göstermektedir. Ancak tek parti iktidarı ve diktatörlük konusunda belirli bir orandaki olumsuz tutum ortalamayı nispeten düşürmüştür.

3. Özgür Düşünme ve İfade Etme Boyutu

Temel hak ve özgürlüklerden ve demokrasinin vazgeçilmez koşullarından birisi düşünce özgürlüğü ve düşüncenin yine özgürce ifade edilebilmesidir. İşte,

gençlerin demokratik ilke ve değerlere ne derecede sahip olduklarını belirlemek amacıyla, farklı düşünce ortamlarındaki tutumlarıyla, hoşgörü, uzlaşmacı tavır ve düşüncelerini özgürce ifade edebilme konularındaki görüşleri özgür düşünme ve ifade etme boyutu içerisinde ele alınacaktır. Bu boyutta genel bir değerlendirmeye gitmeden önce, bu boyutu oluşturan **olgusal** nitelikli sorulara verilen yanıtlara göre öğrencilerin tutumlarını ele alacağız.

“Kendi düşüncelerimin doğru ve önemli olduğuna inanıyorum” şeklindeki olumsuz yargıyı öğrencilerin % 64.2’si tamamen % 29’u kısmen paylaştıklarını belirtmişlerdir. 1,478’lik düşük bir ortalamanın karşımıza çıktığı böyle bir durum, öğrencilerin farklı düşünce ortamında demokrasinin bu boyutu açısından olumsuz bir tutum sergilemektedirler. Diğer yandan öğrencilerin % 40.5’i tamamen, % 37.4’ü kısmen başkalarıyla aynı düşüncede olmanın güven verici olduğunu belirtmiştir. Özer’in H.Ü. ve C.Ü.’de yaptığı araştırmada söz konusu iki yargı hakkında olumsuz tutuma sahip olanların oranı daha düşüktür (Özer, 1996; 181).

Öğrencilerin kendi düşüncelerinin doğru ve önemli olduğu ve başkalarıyla aynı düşüncede olmanın güven verici olduğu konularındaki tutumlarına karşın, % 90’ ı çok zıt düşüncelere sahip olanlara saygı gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kendileriyle zıt düşünceleri olanların; kendi düşüncelerini savunmalarına olanak tanıyan bir ortamı savunanların oranı ise yine % 90’dır. Bu eğilimi doğrulayacak yönde; “farklı düşünceye sahip kişilerle aynı ortamda bir araya geldiğimde onlarla kavga etmeden tartışırım” yargısına yine öğrencilerin % 90’ı olumlu yanıt vermiştir. Aynı şekilde farklı düşünceye sahip kişilerle aynı ortamda tesadüfen bir araya gelindiklerinde orayı terk edip etmeyecekleri sorusuna öğrencilerin % 53.6’sı tamamen, % 16.9’u kısmen ret yanıtı verirken; % 8.9’u bu soruyu tamamen olumlu, % 14.7’si ise kısmen olumlu yanıt vermiştir. Bu sonuçları değerlendirdiğimizde; öğrencilerin farklı düşüncelere karşı saygılı ve hoşgörülü oldukları kanısına ulaşabiliriz. Ancak bir önceki paragrafta belirttiğimiz eğilimlerle son olarak belirttiğimiz sonuçların biraz çeliştiği de bir gerçektir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu farklı görüş ve düşünceleri uzlaştırmanın demokratik ortamlarda mümkün olacağı görüşündedir. Bu da olumlu bir tutumun göstergesidir.

“Herhangi bir konuda aile üyelerim ya da arkadaşlarım ile tartışırken farklı düşündüğüm ortaya çıktığında; kırmadan kendi düşüncelerimi benimsetmeye çalışırım” görüşünü öğrencilerin % 51.1’i tamamen, % 36.2’si kısmen paylaşmak suretiyle yüksek bir oranda uzlaşmacı bir tavır sergiledikleri belirlenmiştir. Aynı şekilde “böyle bir tartışmada karşıt düşüncelerin haklı

yönlerini kabullenip kabullenmeyecekleri” sorusuna öğrencilerin % 90’ı olumlu yanıt vererek uzlaşmacı tavırlarını yinelemişlerdir. Öğrencilerin farklı siyasal düşüncelere veya bir bakıma yine düşünce özgürlüğüne ilişkin tutumlarını belirleyebilmek amacıyla kendi düşüncelerinin karşısında yer alan siyasal parti ve üyeleri hakkındaki eğilimleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda “siyasal düşüncem karşısında yer alan siyasi parti üyeleri kendi siyasal görüşleri doğrultusunda ülke çıkarı için çalışan kimselerdir” görüşünü öğrencilerin % 20.7’si tamamen, % 31.7’si kısmen benimsemekte iken; % 15.3’ü tamamen, % 14’ü ise kısmen reddetmektedir. ($\bar{X} = 3,286$). Diğer yandan öğrencilere “beğenmedikleri siyasi partinin demokrasi açısından tehlike yaratma ihtimalinin var mı” sorusu sorulduğunda % 24.3.’ü kesinlikle, % 23.2’si kısmen var derken; % 23.5’i kesinlikle, % 15’i ise kısmen yok yanıtını vermiştir.

Devletin farklı düşünce karşısındaki tutumuna ilişkin görüşlerini öğrenmek maksadıyla “Devletin farklı siyasi görüşlere karşı tutumu, eşitlik ilkesi gereğince hoşgörülü olmalı mıdır?” sorusuna öğrencilerin % 70’i eşitlik ilkesi gereğince kesinlikle hoşgörülü olmalı yanıtını verirken % 20’si belirli ölçüde hoşgörülü olmayı onaylamaktadır. Hacettepe ve Cumhuriyet Üniversitelerinde yapılan araştırmalarda da yaklaşık aynı oranlara ulaşılmıştır (Özer, 1996; 182).

Öğrencilerin önemli bir çoğunluğu, kendileriyle aileleri arasında siyasi açıdan görüş farklılığının bulunduğu durumlarda ailelerinin bu durumu doğal karşılayıp saygı gösterdiği görüşündedirler. Bu sonuç, aynı zamanda, öğrencilerin demokratik bir aile çevresinde yetiştiklerini ortaya koymaktadır. Yine öğrencilerin büyük bir çoğunluğu alınacak karar öncesinde bütün aile üyelerinin birlikte karar verdiğini belirterek, bir önceki yargıyı destekler eğilim içerisinde. Belirttiğimiz gibi bu sonuçlar, bize aile içerisinde demokratik bir ortamın varlığını göstermektedir. Ancak, Özer’in de ifade ettiği gibi Türk ailelerinin demokratik veya antidemokratik özelliklere sahip olup olmadığı başka araştırmalarda yeniden değerlendirilmelidir (Özer, 1996; 182).

Diğer yandan, öğrencilerin % 58.4’ü düşünce özgürlüğünün ülkenin yararına olduğunu kesinlikle belirtirken, % 27.8’i kısmen yararlı olacağını ifade etmiştir. Düşünce özgürlüğünü ülke yararına olmadığını savunanların oranı ise % 3.7’dir.

Demokrasilerin olmazsa olmaz koşullarından birisi örgütlenme özgürlüğüdür. Bu konuda öğrencilerin % 23.5’i örgütlenme özgürlüğünün hiç bir şekilde sınırlandırılmaması gerektiği görüşünde iken % 25.7’si söz konusu

görüşü kısmen paylaşmaktadır. Diğer yandan öğrencilerin % 23.8'i "örgütlenme özgürlüğü hiçbir şekilde sınırlandırılmamalı" yargısını tamamen, % 16.7'si ise kısmen reddetmektedir. H. ve C. Üniversiteleri öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada; öğrencilerin % 34.5'i örgütlenme hakkının hiç bir durumda sınırlandırılmamasından yana oldukları sonucuna varılmıştır (Özer, 1996; 184).

Siyasi tartışmalarda karşıt görüşle insanların birbirlerine düşüncelerini kabul ettirmelerinde şiddet kullanmaya tamamen karşıt olanların oranı % 90'a varırken şiddeti destekleyenlerin oranı % 8'dir.

Özgür düşünce boyutuyla ilgili genel değerlendirme sonucunda 3.824'lük bir ortalama ile karşılaşmaktayız. Bu sonuç, öğrencilerin uzlaşmacı bir tavır içinde olduğu, farklı ve karşıt düşüncelere karşı hoşgörülü olduklarını ortaya koymaktadır. Gençliğin böyle bir eğilime sahip olması demokrasimizin geleceği açısından umut verici niteliktedir.

Bu boyut üzerinde etkili olan bağımsız değişkenlerden birisi cinsiyet etmenidir. Yaptığımız varyans analizi sonucunda; kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla düşünce özgürlüğünden yana ve hoşgörülü olduğu saptanmıştır. Nitekim kız öğrencilerle ilgili ortalama 3.880 iken; erkek öğrencilerle ilgili olan ortalama 3.791'dir. F Değeri ise 13.22'dir.

Boyutumuzla anlamlı bir farklılığın bulunduğu bir diğer bağımsız değişken öğrencilerin buldukları sınıf değişkenidir. Beklenenin aksine birinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler son sınıf öğrencilerine göre daha fazla hoşgörülü ve uzlaşmacı bir tavır sergilemektedirler. Birinci sınıf öğrencileriyle ilgili ortalama 3.858 iken; son sınıf öğrencilerinin ortalaması 3.799'dur. (F = 5.95).

Ele aldığımız boyutlar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu bir başka bağımsız değişken ise öğrencilerin okudukları gazetelerin siyasi ve ideolojik eğilimidir. En fazla hoşgörü ve uzlaşmacı olan öğrenciler sol eğilimli olarak nitelendirebileceğimiz gazeteleri okuyanlardır ($\bar{X} = 3.899$). İkinci sırada ise 3.836'lık ortalama ile İslamcı gazeteleri tercih edenler, liberal gazete ile ilgili ortalama 3.827, en düşük ortalama ise 3.669 ile milliyetçi eğilimli gazeteleri okuyan veya okumayı tercih eden öğrencilere aittir. F değeri 3 olarak belirlenmiştir.

4. Din boyutu

Din, insan toplumunun çok yönlü bir görünüşüdür. Arapça'da din gelenek, yol, itaat, alamet ve ceza anlamına gelir. Evrensel dinlerde dini kendi

iç bünyelerine göre tanımlamışlardır. Örneğin İslam dinine göre din, “akıllı insanları kendi istekleriyle doğru yola götüren ilahi bir kanundur” (Türkdoğan, 1970; 195). Sosyologlar da dini çeşitli şekillerde tanımlamış bulunmaktadır. Örneğin Max Müller şu şekilde tanımlamıştır: “sonsuzluktan sonra da devam eden, algılanan-algılanmayan, ifade edilebilen-edilmeyenin mücadeleleri”dir. Ancak tanımlamalar arasında esas bakımından farklılıklar mevcut olsa da din olgusu bir gerçektir ve bireyler ve toplumlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Anayasamız Türkiye Cumhuriyeti’nin laik bir devlet olduğunu belirterek din ve devlet işlerinin birbirinden ayırt edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Demokratik ve laik düzen açısından dinin toplum yaşamındaki önemine ilişkin öğrencilerin görüşlerini öğrenmek amacıyla, kendilerine biri olumlu üçü olumsuz dört soru yöneltilmiştir. Bunlardan birincisi “din faktörü düşüncelerinizde önemli bir yere sahip midir? şeklindeki sorudur. Bu soruya öğrencilerin % 62.4’ü kesinlikle evet yanıtını verirken; % 24.9’u kısmen önemli bir yere sahip olduğu yanıtını vermiştir. Bu eğilimde olmayanların oranı ise % 10’a yakındır.

Dinin kişisel bir olgu olduğu ve başka hiç kimseyi ilgilendirmemesi gerektiği görüşünü öğrencilerin % 52.7’si tamamen, % 20’si kısmen paylaşmaktadır. Bu görüşü kısmen benimsemeyenlerin oranı % 7, tamamen benimsemeyenlerin oranı ise % 17.5’dir.

“Dinin insan ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesi için mutlaka gerekli olduğunu düşünüyorum” yargısını öğrencilerin % 68.5’i tamamen, % 19.6’sı kısmen kabul etmektedir. Öte yandan bu görüşü benimsemeyenlerin oranı ise % 8’e yakındır. H.Ü. ve C. Ü. öğrencilerinin sadece % 24.9’u, “dinin insan ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesi için mutlaka gerekli olduğu” düşüncesini savunurken, % 11.9’u “günümüz koşulları içinde önemi kalmamıştır” görüşündedirler (Özer, 1996; 186).

Doğrudan laiklik konusundaki görüşü yansıtan “dini kurallar, devlet yönetiminde geçerli olmalıdır” yargısını öğrencilerin % 37.2’si tamamen, % 27.2’si kısmen kabul etmekte; % 16.4’ü tamamen, % 9.4’ü ise kısmen reddetmektedir.

Bu dört yargının birlikte değerlendirilmesi sonucunda elde edilen ortalama 2.362’dir. Bu ortalamanın, öğrencilerin dini değerlere oldukça fazla önem verdiklerini ve nispeten laiklik karşıtı bir tutum sergilediklerini ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

Ele aldığımız boyutla cinsiyet bağımsız değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre daha fazla dini

değerlere önem verdikleri ve yaptığımız varyans analizi sonucu bulgulanmıştır. $F = 34.50$ 'dir.

Diğer yandan öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte de dini eğilimler konusunda etkilidir. Bunu göre; en fazla dini değerlere önem veren öğrenciler 1.781 ortalama ile İlahiyat Fakültesi öğrencileridir. Bu, doğal bir sonuçtur. En az önem veren öğrenciler ise 2.625 ortalama ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim görenlerdir. ($F = 4.60$).

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf faktörü de dini boyut üzerinde etkiye sahip bulunmaktadır. Birinci sınıfta okuyan öğrenciler son sınıf öğrencilerine göre daha fazla dini değerlere yönelik bir eğilim içerisindedirler. ($F = 6.81$).

Yerleşim birimi ile dini boyut arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Nitekim köy kökenlilerin ortalaması, 2.180; ilçeden gelenlerin 2.379; ve kent merkezine yaşanların ortalaması ise 2,430'dur. Kısaca köyden il merkezine doğru gidildikçe dini değerlere daha az önem verildiği ortaya çıkmaktadır ($F = 5.47$).

Öğrencilerin dini değerler konusundaki tutumlarında babalarının öğrenim düzeyi de etkilidir. Babaları okur-yazar olmayandan yüksek okul mezunu olanlara doğru gidildikçe dini değerlere verilen önem azalmaktadır. ($F = 4.88$). Benzer durum biraz farklılıkla öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuyla ilgilidir. En düşük ortalama (2,146) tahsilsiz okur-yazar olanlara aittir. Okur-yazar olmayanların ortalaması 2.208; ilkökul mezunlarının ortalaması 2,385; ortaokul mezunlarının ortalaması 2,707; lise mezunlarının ortalaması 2,607; ve anneleri yüksekökol mezunu olanların ortalaması ise en yüksek durumdadır ($\bar{X} = 2.784$). ($F = 7.90$). Bu sonuçlar, anne ve babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe, öğrencilerin dini değerler karşısındaki tutumları zayıflamaktadır.

Dini değerler boyutu üzerinde etkili olan bir başka bağımsız değişken de öğrencilerin babalarının mesleğidir. Nitekim öğrenciler arasında ilk sırada babaları memur olanlar, ikinci sırada ise esnaf olanlar dini değerlere karşı diğerlerine göre daha az bir eğilim göstermektedirler. Dini değerlere diğerlerine göre daha fazla bağlı olanlar ise babaları çiftçi olan öğrencilerdir. ($F = 3,89$) Diğer yandan aileleri en düşük gelire sahip olan öğrenciler, dini değerlere en fazla önem veren gruptur. ($F = 5,28$).

Bunlar dışında; en anlamlı ilişki, ele aldığımız boyutla öğrencilerin okudukları gazete arasındadır. Sol eğilimli gazeteleri okuyanların ortalaması 3.273; liberal-demokrat gazeteleri okuyanların 2.644; milliyetçi gazeteleri okuyanların 2.250; ve İslamcı gazeteleri okuyanların ortalaması ise 1.843'tür.

Buna göre; dini değerlere en fazla önem verenler İslamcı gazeteleri okuyanlar, en az önem verenler ise sol eğilimli gazeteleri okuyanlardır. (F = 90.11).

5. Siyasal Katılım

Siyasal katılımın düzeyi demokrasinin temel göstergelerinden birisidir. Demokrasilerde oy vermek yeterli değildir, çevreyi de etkilemek gerekir. Bu etkileme çeşitli şekillerde ortaya çıkar. Kişiler siyasal sürece katılma bakımından üç ayrı şekilde davranabilirler, ya görüş ve tercihlerini belirterek siyasal karar organlarını etkiler veya denetlerler, ya sadece yasa ve kurallara uyararak veya ne katılma ne de yasa ve kurallardan doğan hak ve görevleri bilmedir. Demokratik bir siyasal düzen, bireylerin siyasal sürece katıldığı bir düzen olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede öğrencilerin siyasal katılım boyutu genel ortalaması 3.741'dir. Bu ortalama, onların demokrasi açısından olumlu bir tutum sergilediklerini göstermektedir.

Bu boyut içerisinde yer alan yargıları ayrı ayrı ele aldığımızda, öğrencilerin “Siyasetle hiç ilgileniyor musunuz?” sorusuna % 28.1'i kesinlikle evet, % 27.2'si oldukça ilgileniyorum yanıtını vermiştir. Öte yandan belirtilen soruyu gençlerin % 14.8'i kesinlikle ilgilenmiyorum, % 22.7'si ise pek az ilgileniyorum şeklinde yanıtlamıştır. “Demokrasi açısından oy vermek yetersizdir çevreyi de etkilemek gerekir” görüşünü öğrencilerin % 25.8'i tamamen, % 30.17'i kısmen paylaştığını ifade ederken; % 18'i tamamen, % 10.6'sı ise kısmen reddetmektedir. Kararsızların oranı (% 15.4), bu konuda yüksektir.

Demokratik katılım ve etkileme açısından çok önemli bir yargı: “İnsanlar, çocukluklarından beri kendilerine önemli ve değerli olarak tanıtılmış devlet politikalarının ve toplumsal politikaların değişmesini savunmalıdır.” Bu yargı hakkında öğrencilerden alınacak görüşler, Özer'in ifade ettiği gibi, bireyin “siyasal sistemi, kendisinin tamamen dışında ve bağımsız olarak biçimlenmiş, ona baskı yapan bir kurallar bütünü olarak mı görmektedir, yoksa siyasal sistemin oluşum ve değiştirilmesinde kendisinin de söz sahibi olacağını mı düşündüğünü” (Özer, 1996; 184) ortaya koyacaktır. Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin % 18.2'si bu yargıyı düşüncelerine çok uygun, % 28.9'u uygun bulmuştur. Buna karşılık, düşüncelerine tamamen aykırı bulanların oranı % 16.2, kısmen aykırı bulanların oranı ise % 13.2'dir. Kararsızların oranı ise % 23.6'dır. Bu sonuçlar, öğrencilerin çoğunluğu olmazsa bile önemli bir kısmının böyle bir yargıyı benimsemiş olmaları demokrasi açısından olumlu bir tutumu sergilemektedir.

Öte yandan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, “Siyasi yaşamda bir vatandaşın kendi sosyo-ekonomik çıkarlarını zedeleyen bir yasal düzenleme ile karşı karşıya kalındığında; sadece yasal yollara başvurarak mücadele etmelidir” düşüncesine katılmaktadır (% 60.5’i tamamen, % 26.4’ü kısmen). Bu durum, onların demokratik hukuk kuralları çerçevesinde şiddete başvurmadan mücadele etmeyi yeğlediklerini göstermektedir. Ayrıca oy verme davranışının özerk ya da başkalarının etkisiyle gösterilip gösterilmediği aile içi ilişkilerde araştırılmıştır. Öğrencilerin % 85’i “babam aile üyeleri üzerinde herhangi bir partiye oy verileceği konusunda baskı yapar” yargısına karşı çıkarak, tercihlerini özgürce ortaya koyduklarını ifade etmektedir.

İncelediğimiz hoyutu genel olarak ele aldığımızda; erkek öğrencilerin kızlara gereği siyasi katılım konusunda daha demokrat oldukları sonucuna ulaşılmıştır. ($F = 8.81$). Ayrıca bu konuda etkili olan bir başka değişken, coğrafik bölgedir. Buna göre en fazla demokrat bir tutuma sahip olanlar Marmara bölgesinden gelen öğrencilerdir. ($F = 2.20$). Bunlar dışında anlamlı bir ilişki, söz konusu boyutla gazete tercihleri arasındadır. Bu konuda en fazla demokrat olanlar milliyetçi gazeteleri, en az demokrat olanlar ise liberal-demokrat gazeteleri tercih edenlerdir.

6. Medya

Demokrasinin varlığı ve gelişmesi kitle iletişim araçlarıyla mümkündür. Muhalefetin ve farklı düşüncelerde olanların seslerini duyurabilmeleri, toplumu etkilemeye çalışmaları ve halkın bilgilenebilmesi özgür basını gerektirir. Bu çerçevede öğrencilerin medya hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

“Demokrasinin gelişmesinde medyanın önemi büyük müdür?” niteliğindeki soruya, öğrencilerin % 39’u “kesinlikle evet”, % 33.6’sı “evet” yanıtını verirken; % 14.2’si tam olarak karşı çıkarak “kesinlikle hayır”, % 7.6’sı ise “hayır” yanıtını vermiştir.

Konuyu somutlaştırarak, Türkiye’de medyanın, halkın haber alma özgürlüğü açısından önemli bir görev yapıp yapmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Buna göre; medyanın çok önemli bir görev yaptığı görüşünü kesinlikle kabul edenlerin oranı % 31.7, oldukça önemli kabul edenlerin oranı ise % 32.5’tir. Öte yandan bu görüşü tamamen reddedenlerin oranı % 16.4 iken, kısmen reddedenlerin oranı % 13.1’dir.

“Medya, halkın kültür ve eğitim düzeyinin yükselmesinde önemli bir görev yapmaktadır” yargısını tam olarak destekleyenlerin oranı % 20.1, kısmen

destekleyenlerin oranı % 34 iken; bu görüşe tam olarak karşı çıkanlarla kısmen karşı çıkanların oranları sırasıyla % 22 ve % 15.5'dir.

Bunlara karşılık "Türkiye'de medya, genellikle gerginlik yaratmaktadır" yargısını öğrencilerin % 45.1'i tamamen, % 36.2'si kısmen kabul etmektedirler. Bu görüşte olmayanların oranı sadece % 13'tür. Aynı şekilde medyanın toplumda kutuplaşmaya neden olduğunu söyleyenlerin oranı % 80 civarındadır. Bu iki sonuç birbirini teyit ederek, ülkemizde medyanın toplumsal barışı bozucu bir rol oynadığı görüşünü belirtmektedir.

Öte yandan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 85), medyanın muhalefet partilerinden daha fazla etkili olduğunu belirterek, 5. Güç düşüncesini doğrulamaktadır.

Bunlar dışında "Gizli kamerayla alınan görüntüler, ne olursa olsun Televizyonda gösterilmemelidir." görüşünü öğrencilerin % 13'ü "düşüncelerine çok uygun" bularak reddetmişler, % 12.1'i "düşüncelerine aykırı" bularak karşı çıkmıştır. "Çok uygun" ve "uygun bulanların oranı ise sırasıyla % 39.3 ve % 27.1'dir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde öğrenciler, demokrasi açısından medyanın çok önemli bir işlevde bulunabileceğini belirtmekte, ancak ülkemizde medyanın toplumsal barışı bozucu nitelikte yayımlar yaparak gerginlik ve kutuplaşmaya neden olduğu düşünmektedirler.

IV. Sonuç

Çocukluk ile yetişkinlik arasında yaşanan ve 15-24 yaşlarını içine alan gençlik, bir ülkenin gelişmesinin temel unsurudur. Sağlıklı, eğitilmiş ve özgüvene sahip bir gençlik, ülkenin geleceği için önemli bir potansiyel güçtür. Aynı zamanda, gençlerin sahip oldukları demokratik tutum ve değerler de, demokrasinin gelişmesinde ve korunmasında yadsınamaz bir olgudur. Ancak, demokratik tutum ve değerler, toplumsal ve kültürel yapı tarafından bireye kazandırılır. Bireyin demokratik tutum ve değerleri, onun dünyaya adımını atmasından itibaren başlayarak üyesi olduğu aile yapısı, içinde yaşadığı çevrenin niteliği, öğrenim gördüğü okullar, gelir durumu gibi toplumsallaşma sürecindeki edinimler, onun demokratik tutum ve değerleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Bu doğrultuda araştırmamızın temel varsayımı, öğrencilerin demokratik tutum ve değerlerinin sosyo-ekonomik değişkenlerden etkilendiği ve bu değişkenlerden özellikle "üniversite eğitiminin" önemli bir yere sahip olduğudur. Araştırmamızda söz konusu değişkenlerin, öğrenciler üzerinde ne

yönde etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır: Üniversitenin birinci ve son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin konumuz açısından farklılıklarını irdeleyerek üniversite eğitimi; fakülte ve bölüm; yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim biriminin niteliği; geldikleri coğrafik bölge; anne ve babanın eğitim durumu ve meslekleri; ailenin geliri; öğrencilerin okumayı tercih ettikleri gazetelerin eğilimi.

Araştırmamızda öncelikle öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre durumları ortaya konulmuştur. Buna göre; Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin % 50'ye yakını kent kökenlidir. Öğrencilerin mensup oldukları coğrafik bölge itibariyle dağılımına baktığımızda ilk sırada Doğu Anadolu bölgesinden olanlar, ikinci sırada Karadeniz, üçüncü sırada ise Akdeniz Bölgesinden gelenler yer almaktadır. Bu sonuç ise üniversitenin öğrenciler açısından da yerleşme eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin babalarının öğrenim düzeyine göre dağılımları incelendiğinde de % 41'inin babası ilköğretim mezunudur. Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyine göre sıralamasında ilk sırayı % 24 ile "okur-yazar" olmayanlar almaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin babalarının mesleklerine göre dağılımına baktığımızda; ilk sırada % 44 oranında memur, ikinci sırada % 24.6 esnaf, üçüncü sırada % 13.9'la çiftçi ve son sırada % 13 ile işçi çocukları yer almaktadır. Öğrencilerin % 44'ü liberal-demokrat eğilimli gazeteleri okumayı tercih ederken; % 33.5'i İslamcı, % 7.2'si sol, % 3.4'ü ise milliyetçi gazeteleri okumayı tercih etmektedirler.

Araştırmamızda öğrencilerin siyasete bakışları ile demokratik tutum ve değerlerini belirlemek amacıyla 6 boyut kullanılmıştır. Önce her bir boyut içerisinde yer alan olumlu ve olumsuz yargılar açısından öğrencilerin eğilimleri ortaya konmuş ve daha sonra her bir boyuta göre genel değerlendirme yapılmıştır. Her bir boyuta ait genel sonuçlarla, öğrencilerin sosyo-ekonomik özellikleri arasındaki ilişki varyans analizi yapılarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Birinci boyutumuz, öğrencilerin **gelenekçi ve yenilikçi** tutumları belirlemeye yöneliktir. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin nispeten gelenekçi bir tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yaptığımız analiz sonucunda kız öğrencilerin erkeklere göre daha yenilikçi bir tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer yandan son sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre yenilikçi bir eğilime sahip olmaları üniversite eğitiminin katkısını göstermektedir. Doğal bir sonuç da; kent kökenlilerin, kırsal kökenli öğrencilere göre daha yenilikçi olmalarıdır. Coğrafik bölgeyle ele aldığımız boyut arasında da anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Buna göre; en fazla gelenekçi olanlar sırayla Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerine mensup olanlardır. En az gelenekçi olanlar ise Ege ve Marmara

Bölgelerinden gelen öğrencilerdir. Bunlar dışında öğrencilerin babalarının ve annelerinin öğrenim düzeyleri yükseldikçe daha yenilikçi bir eğilim olduğu görülmektedir. Ayrıca, memur çocuklarıyla aile gelirleri üst düzey gelir grubunda bulunanlar diğerlerine göre daha fazla yenilikçi bir tutuma sahiplerdir. Sol eğilimli gazeteleri okumayı tercih edenlerin yenilikçi bir eğilim gösterdikleri de belirlenmiştir.

Siyasi yapıya bakış boyutuna gelince: öğrencilerin demokratik ilke ve değerler açısından genel olarak 3.377 ortalama ile olumlu bir tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak öğrencilerin % 46 gibi önemli bir oranının taraftarı oldukları partinin iktidarda bulunması koşuluyla TEK PARTİ olmasını istemesi ile % 35'inin çok partili sistemi ülke yararına görmemesi diğer yargılar konusundaki eğilimlerle çelişmektedir. Bu boyutu bağımsız değişkenlerle karşılaştırdığımızda; kız öğrencilerle sosyal bilimler kapsamında bulunan bölümlerde okuyan öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Bu konuda öğrencilerin okudukları fakülte ile sınıf düzeyinin bir etkisi bulunmamaktadır.

Özgür düşünme ve konuşma boyutu açısından baktığımızda; öğrencilerin 3.824 ortalama ile oldukça hoşgörülü ve uzlaşmacı bir tavır gösterdikleri belirlenmiştir. Bağımsız değişkenlerden cinsiyet değişkeni özgür düşünme ve düşüncüyü ifade etme konusunda etkili olduğu ve kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla hoşgörülü ve uzlaşmacı olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın sayıltılarının aksine ilginç bir sonuç; birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin son sınıf öğrencilerine göre özgür düşünme ve konuşma konusunda daha fazla olumlu bir tutuma sahip olduklarıdır. Ayrıca, başta sol eğilimli olmak üzere liberal ve İslamcı gazeteleri okumayı tercih eden öğrencilerin milliyetçi gazeteleri tercih edenlere göre daha fazla olumlu bir tutumda oldukları ortaya çıkmıştır.

Dini Boyut'a gelince; Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu din faktörünün düşüncelerinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtirken % 10'u aksini belirtmiştir. Dinin kişisel bir olgu olduğunu ve başka hiç kimseyi ilgilendirmemesi gerektiğini savunanların oranı % 70 civarındadır. Yine öğrencilerin büyük bir çoğunluğu dinin insan ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesi için mutlaka gerekli olduğuna inanmakta iken; dini kuralların devlet yönetiminde geçerli olması gerektiğini savunanların oranı % 50'nin üzerindedir. Aksi düşüncede olanların oranı ise yaklaşık % 25'tir.

Demokrasi ve laiklik açısından öğrencilerin din konusundaki görüşlerini genel olarak değerlendirdiğimizde 2.362'lik bir ortalama ile karşılaşmış bulunmaktayız. Bağımsız değişkenlerimizle ilişkilendirdiğimizde; erkek

öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla dini eğilime sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer yandan En fazla dini eğilime sahip olan öğrenciler İlahiyat Fakültesi; en az dini eğilime sahip olanlar ise İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileridir. Ayrıca, son sınıf öğrencileri birinci sınıf öğrencilerine göre daha fazla laiklik yanlısı olarak görülmektedirler. Yerleşim biriminin yapısı da bu konuda etkilidir. Kırdan kente doğru gidildikçe öğrencilerin dini eğilimlerinde bir azalma olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlar dışında anne ve babalarının öğrenim düzeyleri yükseldikçe dini eğilimlerinde bir zayıflama olmaktadır. Bunlar dışında en güçlü dini eğilime sahip olan öğrencilerin babalarının meslekleri çiftçi, ailelerinin gelir düzeyleri ise alt gelir grubundadır. En anlamlı ilişki de öğrencilerin okudukları veya okumayı tercih ettikleri gazete bağımsız değişkenidir. Buna göre; en güçlü dini duygulara sahip olanlar İslamcı, en zayıf dini duyguya sahip olanlar ise sol eğilimli gazeteleri tercih etmektedirler.

Siyasal Katılım açısından öğrencilerin olumlu bir tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Bu konudaki ortalama 3.741'dir. Ancak öğrencilerin siyasetle ilgilenme derecesiyle "insanların çocukluklarından beri kendilerine önemli ve değerli olarak tanıtılmış devlet politikalarının ve toplumsal politikaların değişmesinin savunulması gerektiği" görüşünü destekleyenlerin oranı nispeten düşük bulunmaktadır. Diğer yandan erkek öğrenciler bu boyut açısından kız öğrencilere göre daha fazla bir olumlu tutuma sahiptirler. Ayrıca Marmara Bölgesinden gelenler daha olumlu bir siyasal katılımdan yana görünmektedirler.

Medya Boyutu Demokrasinin olmazsa olmaz araçlarından birisi kitle iletişim araçlarıdır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu medyanın halkın haber alma özgürlüğü ve demokrasinin gelişmesi açısından önemli bir işleve sahip olduğunu, fakat ülkemiz açısından değerlendirildiğinde medyanın toplumda kutuplaşmaya neden olduğu ve genellikle gerginlik yarattığı görüşündedir. Bunda da haklılık payı bulunmaktadır.

Genel bir değerlendirme yaparsak; gençliğin bir kesimini oluşturan Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin oldukça tutucu bir tavır sergilediklerini, demokratik ilke ve değerlere arzulanan veya beklediğimiz düzeyde sahip olmadıklarını söyleyebiliriz. Önemli bir nokta da, üniversite eğitiminin gençlerin demokrasi açısından gelişmelerine pek fazla katkıda bulunmadığıdır. Birinci ve son sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında bir iki husus dışında önemli bir farklılığın olmadığı bulgulanmıştır. Öte yandan, 1976 yılında yaptığımız araştırma sonuçlarıyla karşılaştırma yaptığımızda; Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin demokratik eğilimlerinde olumsuz bir değişimin

olduğu görülmüştür. Bu değişimi olumluya çevirmek ve üniversite eğitiminin gençlerin demokratik kişilik kazanabilecekleri duruma getirmek zorundayız. Bunun için birlik, dernek ve kararlara katılım gibi uygulamalara ve oluşumlara daha fazla önem verilmelidir. Gençlerin demokrasiyi yaşayarak öğrenmeleri için kendilerini ilgilendiren her türlü kararların görüşülmesine ve sonuçlandırılmasına aktif olarak katılıp, düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanınmalıdır. Ayrıca, öğrencilerin yetiştikleri aile çevresine, eğitim kurumlarına büyük görev düşmektedir.

Araştırmamızda dikkat çekici diğer bir husus, siyasetle ilgilenme derecesidir. Özellikle kız öğrencilerin % 54'ü siyasetle ilgilenmemektedirler. Siyasetle ilgilenme demokrasinin en önemli ilkelerinden birisidir. Bu nedenle öğrencilerin siyasetten uzaklaşmalarına yol açan uygulamalardan vazgeçilmelidir. Bunun dışında öğrencilerde siyasetçilere karşı olan güvenin azlığı da önemle vurgulanması gereken diğer bir husustur.

Sonuç olarak; demokrasi Türkiye için vazgeçilmez toplumsal ve siyasal bir olgudur. Günümüzde demokrasi tartışmaları geçmiş dönemlerden daha fazla tartışılmakta, ülkemiz için gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Dün demokrasiden bahsetmeyenler bugün savunma yoluna girmişlerdir. Demokrasinin değeri daha fazla anlaşılmaya başlanmıştır. Kuşkusuz demokrasiyi egemen kılmak için insanları, dogmalardan, tabulardan ve sloganlardan uzaklaştırarak düşünsel bir gelişmeyi gerçekleştirmek zorundayız. 21. Yüzyıl dünyasında entelektüel gençler yetiştirmek istiyorsak, klasik ve modern demokrasinin temel ilkelerini gençlerimize aşılatabilecek bir ülke ve üniversite yönetim sistemi oluşturmak, tüm toplumsal kesimlerin temel görevi olmalıdır.

Summary: Even the future of a country is shaped by beliefs, values and attitudes of present youth. The most important of these attitudes and values is the one that is about democracy. Here in this study, democratic attitudes and values of university youth is tried to be explained by a research carried on the students of Atatürk University. According to the results of the study, it is determined that students of Atatürk University have a quite traditional attitude, and do not have a positive trend towards democratic values apart from being tolerant to other views. On the other hand, it is evidenced that university has no contribution for their development in terms of democracy.

Kaynaklar

AYTAÇ, Serpil: **Üniversite Gençliğinin Yüksek Öğrenimde Karşılaştığı Sorunlar.**U.Ü. Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa, 1993.

- BARANSEL, Atilla, ERKMEN, Turhan ve DERMAN, Turgut : “ İşletme Fakültesi Öğrencilerinin Çeşitli Konulardaki Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma.” *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, C: 24, S: 2 Kasım 1995, s. 47-71.
- BİNGÖL, Dursun : “Üniversite Gençliğinin Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma.” *Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, C: 2, S: 1, 1976; s. 263-305.
- KONGAR, Emre: **Toplumsal Değişme**, Ankara, 1972.
- KÖKNEL, Özcan: **Gençlik Çağının Psiko-Sosyal Nitelikleri, Gençlik ve Toplum Konulu Bilimsel Toplantı Konuşmaları**, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayın No: 01-85, Ankara, 1982.
- ÖZER, İnan: “Üniversite Öğrencileri Demokrat mı?” *Amme İdaresi Dergisi*, C: 29, S: 3, Eylül 1996, s. 167-193.
- TÜRKDOĞAN, Orhan: **Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları**, Erzurum, 1970.